

VÍCTOR AMELA

«El Groc és com un indignat del segle XIX enfrontant-se al capitalisme»

Víctor Amela (Barcelona, 1960) ha guanyat el Premi Ramon Llull amb 'La filla del capità Groc' (Ed. Planeta), una història de carlistes a Forcall (Ports).

*Entrevista d'Àlex Milián
Fotografies de Jordi Play*

Explícate a l'epíleg que ha escrit aquest llibre, en bona mesura, per "no voler perdre el record" de la cara del seu besavi, el retrat del qual es va cremar en un incendi. Una altra vegada un objecte el porta a escriure una novel·la històrica, com a *El càtar imperfecte*.

—Sí, a casa teníem el retrat de Pep lo Bo i un incendi el va cremar el 1986. De petit li havia preguntat al meu pare qui era i em va dir: "El pare del meu pare". "Home, doncs m'has d'explicar històries sobre ell". Però no en sabia pràcticament res. Només que havia nascut a Forcall, havia viscut a Forcall, havia tingut deu fills, el petit dels quals va ser el meu avi. Però el meu avi va emigrar, a 25 anys, ja casat amb la meva àvia, que era d'Ares del Maestrat. L'endemà de casar-se ja van venir a Barcelona. Això era l'any 1914 i mon pare, que va néixer el 1929, no va anar mai a Forcall fins després de néixer jo. Perquè un metge li va dir que jo tenia un problema de pulmons i que em convenia un clima sec. Llavors va pensar en el Forcall, però no hi havia estat mai. Va contactar amb la família i vam anar-hi, quan jo tenia cinc anys, el primer estiu. I ja hi vam tornar cada estiu. Això em va impregnar molt.

—Els records d'infantesa —o el record del que imaginàvem a partir d'objectes o persones curiosos de la quotidianitat— són la primera matèria de què l'escriptor pot traure el suc?

—Tinc la intuïció que els escriptors van a buscar les arrels i les arrels són la infantesa. D'infantesa cadascú en té la seva. Jo era un nen de pis de Barcelona, un nen d'asfalt, que, de sobte, és traslladat a un altre planeta, a Forcall. Un món on hi ha cavalleries, pudor de corral, carrers empedrats amb còdols del riu, les campanes de l'església, les ortigues, el gust de la quallada acabada de fer... Coses que, per a un nen de poble, poden ser normals però, per a un nen de ciutat, eren un altre món. A més hi ha el tracte amb gent diferent, que parlen una llengua —és clar que havia sentit el meu pare parlant amb els meus tiets, però a mi em parlaven en castellà perquè la meva mare era granadina... El contacte amb un ambient tan diferent, amb una llengua pròpia tan marcada, amb uns sabors, olors i sons tan diferents, em va marcar absolutament. Potser va ser així perquè hi vam anar des que vaig tenir cinc anys fins que en vaig tenir deu i després vam deixar d'anar-hi. El meu pare es va fer una torre a Esparreguera i s'havia d'anar a la torre. Doncs jo vaig estar, dels deu als vint anys, mitificant aquell món de la infantesa, com una mena de paradís perdut: el riu Caldors, les móres, els fòssils... Com deia Machado, "se canta lo que se pierde". Un acaba mitificant i idealitzant el que ha perdut. De tal manera que, quan jo vaig tenir vint anys i em vaig treure el carnet de conduir, el primer que vaig fer va ser anar a Forcall. El viatge va ser un retrobament amb aquell món.

→ —**En aquella dècada, Forcall va canviar molt.**

—Ja no era el mateix: ja no feia olor de matxo, els carrers estaven asfaltats, però m'hi vaig reenganxar. I vaig començar a anar a la impremta Carceller de Morella i a moltes altres llibreries per comprar tot el que es publicava sobre Forcall, Morella, els Ports, el Maestrat... I acumulant llibres durant trenta anys he anat trobant que la figura del Groc —que, per a mi, era un personatge llegendari del qual contaven històries els xiquets de Forcall— resultava ser un personatge històric. Eixarc va editar un manuscrit del gendre del Groc, José Bordàs Marcoval, i el va publicar.

—**Una mena de dietari escrit per un protagonista de les guerres carlistes.**

—Sí, es diu *La guerra del Groc. Memorias de un voluntario carlista forcallano 1833-1874*, escrit per Bordàs a la presó de Morella. Anava rememorant tot el que va fer el Groc. I després explica les peripècies seves, que ja no tenen interès perquè sempre es queixa que l'amenacen per carlista, però ja es veu que és ell que es fica en embolics perquè vol. L'interessant és que explica de primera mà la tragèdia del Groc: la relació del Groc amb la filla, la relació amb la dona i la relació amb els amics, que acaben traint-lo. I el final tràgic.

—**I barreja el personatge històric del Groc amb el de ficció del seu avi, Pep lo Bo.**

—Primer no sabia res de Pep lo Bo; ni tan sols si havien coincidit. I quan vaig mirar les dates vaig veure que sí, que Pep lo Bo tenia 15 anys quan el Groc en tenia 37. Per tant no era per a mi tan difícil, com a novel·lista, imaginar una relació entre un noi que admira l'heroi local.

—**Ho explica des del bàndol dels carlistes tot i que no tenia cap obligació. Per què?**

—Jo em fico en la seva pell i em pregunto per què, després de la derrota del carlisme l'any 40 —que fa que Cabrera s'exiliï a França i la resta de guerrillers també— el Groc decideix tornar a Forcall. Per què hi torna? Sabem, perquè això sí que està documentat, que Ramon Cabrera li va dir que no tornés, que la lluita no tenia futur. Aquí és on jo imagino que torna per les ganes de retrobar-se amb la filla i la dona combinat amb la idea de tornar a aixecar la bandera. Però jo faig, com als relats mítics d'herois: ell no és mai qui provoca sinó que el provoquen. Li espolien un terreny, uns bancals que tenia, i, per a un llaurador del segle XIX, que t'expropriïn la terra és el pitjor que et poden fer. Per tant, amb aquesta expropiació justifico que s'encari amb l'alcalde Buc.

—**L'alcalde liberal.**

—L'alcalde també és un personatge real —que va existir històricament— i són dos personatges antagonistes —un era liberal i volia sortir de les tradicions i anar cap a un món més fabril, més urbà, més capitalista, i el Groc es vol mantenir arrelat

a les tradicions dels avis. Ho escenifico en dos o tres encontres que hi ha entre els dos personatges i que molt probablement van anar així. No ho sabem, perquè ningú no els va descriure en cap text, però ens ho podem imaginar. I el que sí que sabem és el desenllaç, que és que el Groc acaba afusellant l'alcalde al mig de la plaça del Forcall i obliga la gent a beure, a cantar i a ballar. I això sí que ho recull el gendre en les seves memòries. Per tant el gendre està orgullós de la seva victòria.

—**Pensava que ho mereixia?**

—Exacte. El que és paradoxal, és tràgic i és shakespearà és que, al cap d'uns mesos, l'escena es reproduceix però a l'inrevés: el mort és el Groc. I la gent que balla i canta, en general deu ser la mateixa. Jo m'imagino que molts van ballar primer la mort de Buc, l'alcalde, i després la del Groc, per por; per no tenir problemes. I m'imagino algun d'ells anant corrent a casa seva a cremar aquells rebuts que feia el Groc quan robava alguna cosa i que prometien el retorn dels diners furtats quan triomfés la causa carlista. O a cremar el mocador negre amb la insígnia de Cabrera.

—**Com diu, els que ballaven per la mort del Groc serien els mateixos que havien ballat i celebrat la mort de l'alcalde. De la mateixa manera —ho insinues en l'epíleg—, els que van patir els enfrontaments carlistes-liberals al XIX van ser els mateixos que van patir els enfrontaments Guàrdia Civil-maquis després de la Guerra Civil: la població dispersa en masies.**

—Amb la perspectiva històrica t'adones que el que va passar entre el 33 i el 40 del segle XIX és molt semblant al que va passar un segle després. De fet, la guerra del Groc, que és 1841-1844, coincideix segle per segle amb el maquis als Ports. Ha passat un segle i les situacions són les mateixes: el masover que dubta entre ajudar el guerriller carlí —o, un segle després, el maquis— o col·laborar amb les autoritats, siguin soldats isabelins o la Guàrdia Civil. És exactament la mateixa situació. La paràbola és que la gent senzilla —els llauradors, els que es guanyen la vida dia a dia— es troben entre dos focs i de vegades triaven, no per una opció ideològica sinó per la temor a sortir perjudicats. I, de totes maneres, al final, sempre prenen mal. Com això jo ho he anat descobrint a poc a poc, he arribat a la conclusió que això va arruïnar l'economia del Maestrat i els Ports. De manera que, quan el meu avi neix el 1888, és obvi que no té futur. Per això, a la

novel·la, quan neix l'avi, Pep lo Bo diu: "Aquest noi potser algun dia anirà a Barcelona". Perquè Barcelona, el 1888, quan es feia l'Exposició Universal, devia ser com Nova York per a un senyor del Maestrat. I al final, i tant que hi va anar, però va ser per supervivència, per necessitat material.

—I, per això, a l'epíleg es declara fill de les guerres carlistes i de la Guerra Civil?

—Sí, sóc fill de les guerres carlistes, per aquesta banda paterna, i fill de la Guerra Civil, per l'altra, ja que el meu avi matern arribà a Barcelona perquè s'havia enrolat a Granada amb els franquistes, i al final de la Guerra, Franco els va fer quedar-se. Per això dic que sóc nét i besnét de la Guerra, com ho som gairebé tots en una o altra mesura. De fet tinc una imatge gravada d'un dinar de Nadal quan jo tenia deu anys. A un costat tinc el germà gran del meu pare —que devia tenir uns vuitanta anys i havia estat mobilitzat amb la lleva del biberó— i, a l'altre, el meu avi, el que havia vingut de Granada. Vaig gosar de preguntar-los on havien estat durant la guerra. El meu tiet va explicar que, després de la batalla de l'Ebre, el van enviar a un penal, a Santa Maria (Cadis) per veure si era molt roig o poc. "I tu?", li pregunto a l'avi? "Jo, també, a Santa Maria, Cadis. Però fora, fent guàrdia". Llavors es va fer un silenci a taula. Dues persones que compartien ara el dinar, fa cinquanta anys estaven un a dins i l'altre a fora de la mateixa presó. I jo vaig tenir la trista sensació que tots dos eren víctimes. Un, per estar-hi a dins, perquè va ser enviat a la guerra amb disset anys i li van esguerrar la joventut. I l'altre perquè havia acabat com un miserable funcionari de correus sense pena ni glòria. I tens la sensació agredolça que jo existeixo perquè hi ha aquestes dues guerres. I la novel·la és, en part, un homenatge a una d'aquestes guerres.

—A *El càtar imperfecte* també us esperonava a escriure un record familiar, concretament una navalla amb la inscripció "quan punxo faig mal". I en aquesta novel·la torna a sortir.

—Sí, aquesta és una picada d'ull per a seguidors fidels. Òbviament, si no has llegit *El càtar imperfecte*, no te n'adones. Però m'ha agradat fer el vincle. Aquest punyal existeix realment. El té la meva família de Forcall i em va inspirar per a *El càtar*. Ara em feia gràcia imaginar que, després que el personatge del Càtar, el Bonamor, que és el fill de Belibasta, empareda el punyal, ara el trobi el pare del Groc.

—I no és l'únic objecte que *El Groc* i *El càtar* comparteixen, però ho deixarem aquí per evitar *spoilers*. Com en els herois clàssics, en el Groc és més fort el compromís que la ideologia en si...

—Tens raó...

—Perquè el carlisme com a ideologia no l'explica. I tampoc no aprofita vostè que alguns historiadors veuen en el carlisme les arrels del →

→ **nacionalisme català conservador per anar més enllà.**

—N’hi ha que em demanen “com és que t’has fixat en els carlistes si eren uns fatxes i uns carques”. És que a mi m’interessa el carlisme com a fenomen antropològic, no ideològic. M’explico: si ho miro des d’un vessant ideològic és molt confús, perquè el carlisme és un embrió des d’on acaba sortint pràcticament tot. Si ho miro per la banda senzilla i humil, deriva en el socialisme. Els meus amics socialistes de Forcall vénen de famílies amb avis carlistes, però eren carlistes com a defensors de les poques coses que tenien enfront del ric i del cacic, que és liberal.

—**El carlisme, d’una banda, deriva en “Déu, pàtria i rei”, i d’una altra, en “Socialisme, federalisme i autogestió”.**

—Clar. Però, això, la gent no ho sap. Del carlisme ve aquest socialisme, per una banda i el nacionalisme polític, per l’altra. El Groc no defensava ni Catalunya ni València sinó el seu bancal i la terra de l’avi i de l’avi de l’avi, però això, si ho projectes en una ideologia política, també pot ser nacionalisme polític. Però és que, a banda d’això, també tenim els carlistes de boina roja de Franco, els requetès. Per tant, ideològicament és molt dispers. Per això jo faig una anàlisi antropològica: què li passa al Groc pel cap? “Les coses sempre han estat d’una manera –devia pensar ell– i és el que m’han ensenyat el meu pare, el meu avi i el meu besavi. Per tant això és sagrat. És com ha de ser sempre. L’Església vetlla per la salut de la nostra ànima. El rei vetlla per la jerarquia i la seguretat i l’estabilitat de les coses. I jo tinc una terra, on les coses es fan com sempre. Cada any dono una part de la collita al capellà i, si hi ha

CARLISME SUPERFICIAL.

“Si ho miro des d’un vessant ideològic, el carlisme és molt dispers: hi ha socialistes que vénen del carlisme; hi ha nacionalisme polític catalanista que també, i també hi ha requetès que vénen del mateix moviment.”

hagut un any de sequera, l’hi explico i ell em diu “Tranquil, fill, un altre any serà. Així és com han de funcionar les coses”. Ara jo em poso en la pell del Groc: “Què vol dir que les terres ja no són de l’Església perquè hi ha hagut una desamortització? I per què li han venut per quatre perres la terra a un burgès de València o de Vinaròs si ara em demana a mi diners? Diners? Si fins ara fèiem intercanvi o pagàvem en espècie”. Vist des d’aquest punt de vista, el Groc és com un indignat del segle XIX enfrontant-se al capitalisme. Perquè és el primer capitalisme que arriba i és demoníac perquè trenca amb tot el que ell ha mamat. I ell no ho pot suportar. Uns altres, sí. Ho suporten o s’hi adapten. En Buc o Palos són capitalistes *avant la lettre*: “El que no són pessetes, són punyetes,” que diu un d’ells, és una frase d’aquella època i encunyada pels liberals. En canvi, per al Groc l’important són les punyetes, les coses petites. Amb Buc i el Groc he volgut fer la metàfora de dos mons, un que està cridat a la seva liquidació, i un altre que és nou.

—**Ha explicat que va començar a escriure en castellà i, al segon capítol, va canviar. Hi ha molta gent que ho posa en dubte i creuen que l’hi han traduït sencer.**

—Procuro no mirar-m’ho massa i no entrar en discussions. Jo aquesta novel·la l’havia plantejat diferent. Partint de la història que t’he explicat del dinar de Nadal, amb un tiet que era dins de la presó i l’avi que n’era fora. La idea era demostrar que venim d’aquestes guerres i volia fer un joc de nines russes: seguint l’aventura del meu tiet amb la lleva del biberó, jo muntava una ficció que connectava amb una tercera persona que m’endinsava en el món de les guerres carlistes i el Groc. Vaig començar a escriure-la en castellà. Però al final em va resultar tan sofisticat, tan complicat, que vaig pensar que, al capdavant, la història del Groc era la que tenia força. Perquè és com un conte, fins i tot una miqueta ingènua. Vaig optar per aquesta opció, intentant aprofitar coses que ja havia escrit, però va arribar un moment que, quan el Groc parla amb els seus amics forcallans –que jo sento la parla del meu pare– vaig pensar que seria bonic escriure-ho en català i, si pot ser, amb variacions de Forcall per als diàlegs. La cosa va ser complicada perquè primer vaig traduir del castellà el que es podia aprofitar. I després he fet moltes i moltes lectures, que és on més he gaudit. Com més he gaudit és quan, amb tota la novel·la escrita, la vaig rescriure ficant-me dins del català: millorant-la, fent paràgrafs més clars, més lluminosos... ●